

Юрій Приходько,
кандидат педагогічних наук, доцент
Глобальний союз учених за мир
ORCID ID 0000-0002-8782-383X
DOI: 10.33099/2617-1775/2021-01/266-278

ДИДАКТИКА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

В статті розглядається проблема системного підходу до підготовки військових фахівців з вищою освітою тактичного рівня. Показується актуальність дослідження даної проблеми, що зумовлена політикою держави з реформування сектору безпеки та оборони, зміцнення обороноздатності Збройних Сил України. Аналізуються історичні та сучасні аспекти теоретичної та прикладної дидактики підготовки офіцерських кадрів. Обґрунтовуються основні напрями коригування складових дидактичного процесу в підготовці військових фахівців у вищих військових навчальних закладах України.

Ключові слова: військова освіта; дидактична система; підготовка військових фахівців; трансформація; зміст освіти; технологія; контроль; моніторинг.

Постановка проблеми. Освітні системи мають своєчасно та динамічно реагувати на зміни, що відбуваються у глобалізованому світі. Так склалося, що теоретичні, структурні, змістові та організаційні складові дидактичних систем різних країнах світу, мають свої особливості та відмінності, внаслідок визначених поглядів, інтересів, історичних і національних традицій, наявних територій і ресурсів. Дидактична система підготовки військових фахівців з вищою освітою в Україні успадкована з колишнього СРСР – держави, яка практично не переймалася досвідом інших країн, мала значний простір, великі ресурси, готувала щороку тисячі офіцерських кадрів, не приділяючи при цьому належної уваги оцінці ефективності її функціонування. В контексті викладеного трансформаційні процеси в системі військової освіти України на теперішній час мають бути спрямованими на врахування національного та кращого світового досвіду з дидактичних основ підготовки військових фахівців, що має призвести до підвищення ефективності її діяльності, покращення якості підготовки офіцерських кадрів з вищою освітою.

Актуальність дослідження трансформаційних дидактичних процесів в системі підготовки військових фахівців з вищою освітою тактичного рівня військового управління на теперішній час зумовлена такими чинниками:

прийняттям протягом останніх років низки нормативно-правових актів з безпекової та оборонної політики держави, подальшого розвитку Міністерства оборони України, Збройних Сил (далі – ЗС) України [4; 5];

реалізацією курсу на поглиблення партнерства з НАТО в питаннях підготовки офіцерських кадрів, проведення миротворчих, антитерористичних операцій, тренінгів, навчань, ведення збройної боротьби;

загальною тенденцією зниження рівня інноваційної освітньої, наукової діяльності, якості підготовки фахівців;

необхідністю коригування дидактики, інформаційного, матеріально-технічного, фінансового забезпечення військово-освітнього процесу, підвищення якості відбору, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів і науково-педагогічних працівників.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми трансформаційних процесів у освіті знайшли ґрунтовне висвітлення в наукових публікаціях і монографіях вітчизняних і зарубіжних вчених – В. Андрущенко, С. Архангельського, Г. Васяновича, І. Беха, В. Давидова, І. Зязюна, С. Ніколаєнка, Г. Нойнера, В. Лугового, Г. Клімової, В. Кременя, Ч. Купісевича, Т. Левченко, Н. Ничкало, В. Оконя, Л. Пуховської, В. Рибалки, В. Серікова, С. Сисоєвої, В. Сластеніна, І. Харламова, А. Хуторського, та ін. До їх творчого доробку слід віднести дослідження теоретичних основ дидактики, сучасних дидактичних концепцій, стану модернізації змісту, форм і методів навчання та виховання молоді; управління освітніми закладами інноваційного типу; підготовку фахівців з різних галузей знань; розвитку творчого потенціалу особистості; особистісно орієнтованого навчання та виховання; гуманістично-демократичного спрямування змісту освіти.

Дидактичні основи та проблеми підготовки офіцерських кадрів в системі військової освіти України висвітлено в наукових працях А. Вітченка, О. Діденка, М. Нецадима, Ю. Приходька, В. Рахманова, В. Стасюка, В. Телелима, О. Торічного, Ю. Черниха, В. Ягупова та ін. (концептуальні основи розвитку військової освіти; військова освіта як система та її трансформація; компаративна педагогіка; психолого-педагогічні основи підготовки військових фахівців; морально-психологічне забезпечення освітнього процесу; формування змісту навчання; застосування інформаційно-комунікаційних технологій; якість освіти та освітньої діяльності; інноваційна політика та інноваційна діяльність; контрольно-діагностичні процедури в освітньому процесі; моніторинг військової освіти як системи тощо).

Метою статті є обґрунтування дидактичних основ підготовки військових фахівців тактичного рівня військового управління з вищою освітою як системи.

Виклад основного матеріалу. На території України до отримання нею незалежності функціонувало 34 військові навчальні заклади, інтегровані в загальносоюзну систему підготовки офіцерських кадрів. Для свого часу, в межах колишнього СРСР, зазначена система певною мірою виконувала відповідні функції і мала риси, притаманні всій державній військовій сфері. Вона була усталена, розгалужена, значною мірою здатна пристосовуватися до вимог часу та змін, що відбувалися у воєнному мистецтві, військах, мала потужні наукові школи в галузі військових наук. Система відносно добре фінансувалася й забезпечувалася необхідним озброєнням та військовою технікою, іншими матеріально-технічними засобами і ресурсами. Щорічний випуск офіцерських кадрів становив більше 12 тисяч осіб [3, с. 46-47]. Успадкувавши потужну мережу військових навчальних закладів, Україна одночасно зіткнулася з низкою проблем щодо створення вітчизняної системи військової освіти (далі – СВО). Ця робота мала проводитись в доволі складних умовах, зумовлених дією таких основних чинників:

відсутністю концепції національної безпеки та Воєнної доктрини України; невизначеністю структури та чисельності ЗС України за видами, родами військ і служб;

відсутністю аналогів динамічного, прискореного створення подібних систем як у світовій практиці, так і у практиці країн СНД;

негативним сприйняттям консервативним реформаторським середовищем окремих прогностичних положень щодо створення та функціонування СВО;

незавершеністю розроблення загальнодержавної та відомчої нормативно-правової бази з питань освіти;

нестабільністю економічної та соціально-політичної обстановки в державі;

потребою в кардинальній структуризації мережі військових навчальних закладів у порівняно стислі терміни та організації підготовки військових фахівців за повним переліком спеціальностей;

необхідністю вироблення та запровадження засад підготовки військових фахівців, які відповідали б вимогам сучасних теоретичних і практичних психолого-педагогічних досліджень, а також світовим тенденціям і національним інтересам.

Створення в стислі терміни СВО в умовах зазначених об'єктивних та суб'єктивних чинників априорі несло в собі низку ризиків, що, на жаль, матеріалізувалися та проявлялися в певні періоди цього процесу. До основних таких проявів слід віднести:

невизначеність зі стратегією дидактичних засад з підготовки фахівців;

нестабільність формування та структуризації мережі вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (далі – ВВНЗ), військових коледжів, факультетів, кафедр військової підготовки;

відсутність обґрунтованого поточного та перспективного планування замовлення на підготовку офіцерських кадрів;

зміна підходів щодо розроблення змісту та термінів підготовки фахівців;

перегляд функцій органів управління військовою освітою та створення відповідних структур;

неоптимальне використання фінансових і матеріально-технічних ресурсів.

Визначення стратегії дидактичних засад з підготовки військових фахівців в Україні на час набуття незалежності виявилось складною проблемою. По-перше, потрібно було вже з першого вересня 1992 року організувати підготовку військових фахівців для ЗС України за усіма спеціальностями, позбавившись від колишніх стереотипів, по-друге надзвичайно розгалужена за територіальним розміщенням та кількісними показниками СВО, що залишилась в Україні, була надлишковою і потребувала на утримання значних фінансових і матеріально-технічних ресурсів, яких не вистачало; по-третє, бракувало досвіду розвитку світових військових освітніх систем; по-четверте, мала місце консервативність поглядів окремих представників військового освітнього середовища, які суттєво заважали проведенню реформ. В умовах, що склалися в Україні на 1992 рік, була розроблена та введена в дію Концепція системи військової освіти [6], яка визначила основні концептуальні положення, напрями та шляхи розвитку військової освіти в Україні.

Ретроспективно оглядаючи події, що давно відбулися, слід задатися питанням: Чи були можливості на той час реформування системи підготовки військових фахівців на дидактичних засадах військових освітніх системах провідних країн світу? Теоретично – могли, але за умов, по-перше, наявності значних фінансових і матеріально-технічних ресурсів, що дозволи б скоротити існуючу мережу ВВНЗ, вирішити соціальні питання фахівців, які в них служили та працювали; по-друге, прийняття відповідних консолідованих рішень, що в значній мірі були пов'язані з першою умовою, по-третє, володіння знаннями щодо міжнародного досвіду з підготовки військових фахівців. Справедливості заради відзначимо, що зазначені гіпотетичні умови на той час не мали шансів на реалізацію. Чи є такі можливості на теперішній час? На нашу думку, СВО за теперішньою структурою і станом, має розвиватись з орієнтацією на дидактичні засади, що мають місце у військових навчальних закладах провідних країн НАТО.

Дидактика (від грец. – повчальний) – частина педагогіки, яка розробляє теорію освіти й навчання, виховання в процесі навчання, науково обґрунтовує зміст освіти, вивчає закономірності, принципи, методи й організаційні форми навчання [1, с. 88]. Автори навчально-методичного посібника [2, с. 12] дидактику розглядають в двох аспектах: 1) як теоретичну науку, що вивчає реальний педагогічний процес, констатує певні факти, зв'язки, залежності, закономірності, прогнозує наслідки навчальної діяльності, моделює експеримент; 2) практичний аспект, коли теоретичні знання повертаються до практики у вигляді висновків і рекомендацій, які є підставою для визначення змісту, вибору методів навчання, організації керівництва навчальною діяльністю.

Такі визначення дозволяють, на нашу думку, трактувати дидактику як складне поняття, а саме: *теоретична складова* – дидактичні концепції, закономірності, загальні принципи освіти; *прикладна складова* – дидактичні принципи навчання, зміст освіти, моделі організації теоретичного та практичного навчання, технології (методи), організаційні форми навчання, контроль, моніторинг, коригування.

Аналіз світових військових освітніх систем, в першу чергу, – країн НАТО, наукові дослідження в цій галузі дають змогу виокремити: 1) *мету*; 2) *основні закономірності, загальні принципи розвитку освітніх систем (теоретична складова дидактичної концепції)*; 3) *принципи навчання, що мають суттєве значення для визначення завдань, основних шляхів та засад створення систем військової освіти, організації підготовки військових фахівців, всебічного забезпечення цього процесу (прикладна складова дидактичної концепції)*.

Метою військових освітніх систем провідних країн світу є постійне нарощування їх інноваційного освітнього та наукового потенціалу, обґрунтована й виважена інтеграція з цивільною освітою, підготовка військових фахівців з високим рівнем професіоналізму, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо національної безпеки та оборони держав, створення умов для неперервного підвищення рівня знань,

практичних навичок військових фахівців протягом навчання та служби, їх творчого розвитку та самореалізації [8]. Як бачимо, мета містить дві дидактичні складові – теоретичну та прикладну. Теоретична складова на рівні концепції відображає місію освіти, наукові, загальнодержавні, відомчі вимоги до підготовки військових фахівців, прикладна – реалізацію зазначених вимог у військових навчальних закладах. У сумісності зазначених складових пріоритет належить першій складовій, що постає важливим чинником контролю якості підготовки військових фахівців.

Закономірності розвитку військових освітніх систем зумовлені:

освітніми потребами особистості;

загальнонаціональними інтересами, інтересами національної безпеки та оборони, державною політикою в освітній сфері;

політичними, ідеологічними та соціально-економічними умовами;

науково-технічними можливостями держави;

національними традиціями, національним і світовим досвідом;

потребами військ;

ефективністю управлінської діяльності, злагодженістю функціонування всіх структурних складових освітніх систем;

станом військово-теоретичних та психолого-педагогічних знань і досліджень;

рівнем підготовки керівного, науково-педагогічного складу;

станом інфраструктури ВВНЗ;

розвитком військової дидактики;

станом морально-психологічного, фінансово-економічного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення системи.

Із закономірностями військової освіти тісно пов'язані її принципи – як певна система основних вимог до підготовки військових фахівців, виконання яких має забезпечити необхідну ефективність функціонування системи. Принципи, впливаючи із закономірностей військової освіти, визначають її загальну спрямованість, мету, зміст, організаційно-методичні засади, матеріально-технічні потреби.

Основоположні принципи військових освітніх систем:

єдність державної політики щодо підготовки офіцерських кадрів у військовій та цивільній вищій школі;

пріоритет національних інтересів і національної безпеки при формуванні змісту військової освіти та вимог до військових фахівців;

гуманізація військової освіти;

фундаменталізація, комплексність, неперервність, наступність та практична спрямованість військової освіти;

зв'язок з військами, випереджувальність військової освіти щодо практики застосування військ;

науковість, доступність освіти, врахування вікових та індивідуальних особливостей кадетів (курсантів);

систематичність та послідовність навчання, розвиток свідомості, активності, лідерства, самостійності та творчості навчання кадетів (курсантів);

раціональне поєднання колективного та індивідуального характеру навчання на засадах державної політики та ідеології;

вибір оптимальних технологій, форм, методів і засобів навчання;

контроль, моніторинг та коригування військово-освітнього процесу;

відповідність фінансового, інформаційного, матеріально-технічного забезпечення військової освіти визначеним вимогам щодо підготовки офіцерських кадрів.

Розглянемо з позиції історичної ретроспективи деякі елементи *прикладної дидактики* військових освітніх систем колишнього СРСР і України.

Основні засади *прикладної складової дидактичної системи* підготовки *військових фахівців тактичного рівня у ВВНЗ колишнього СРСР*:

1. Терміни навчання – 4-5 років (напрями підготовки: командний, інженерний; гуманітарний; ступінь вищої освіти – спеціаліст.

2. Конкурсні показники – 4-6 кандидатів на навчання.

3. Ідеологічна спрямованість, авторитарне управління освітою, ігнорування національно-мовних особливостей.

4. "Валовий" характер підготовки фахівців, ігнорування запитів і можливостей особистості, недостатньо активний пошук лідерів, талантів, відсутність зацікавленості в наданні тим, хто навчається, можливостей для повного розкриття здібностей, навчання за індивідуальними планами.

4. Рамочні обсяги (в годинах) суспільних, загальнонаукових, загальноінженерних навчальних дисциплін відносно інженерних та інших спеціальностей цивільних вищих навчальних закладів.

6. Фундаментальність теоретичної та військово-технічної підготовки.

7. Поєднання в умовах ВВНЗ теоретичної та практичної підготовки на стаціонарних зразках озброєння та військової техніки.

8. Військово-професійна спрямованість навчання.

9. Оптимальне використання організаційних форм і методів підготовки фахівців.

10. Широкий профіль практичної спеціалізації.

11. Польова практична підготовка на діючих зразках озброєння та військової техніки під час проведення тактико-спеціальних навчань у навчальних центрах ВВНЗ.

12. Обов'язковість наукової діяльності викладацьким складом та військово-наукової роботи курсантів.

13. Низька динаміка ротації викладацького складу.

14. Достатність матеріально-технічного забезпечення.

15. Відсутність системи підготовки фахівців з військово-технічних спеціальностей (окрім військових авіаційно-технічних училищ).

До недоліків можна віднести засади, викладені в п. 1 (випуск усіх фахівців з вищою освітою за відсутності широкого кола джерел поповнення збройних сил офіцерським складом різних ступенів освіти); в пунктах 3; 4; 13; 15.

Фундаментальність теоретичної та військово-технічної підготовки (п. 6) в певній мірі знижувала практичну підготовленість випускників до служби у військах і не завжди була потрібна за деякими посадовими призначеннями. З

іншого боку, фундаменталізація освіти сприяла підготовці випускників, які з часом здобували наукові ступені, працювали в науково-дослідних установах, досягали значних успіхів у викладацькій, науковій, дослідно-конструкторській діяльності. Викладене свідчить про те, що військові фахівці мають готуватися за освітньо-професійними програмами, які в повній мірі відповідають посадовим призначенням.

Поєднання в умовах ВВНЗ теоретичної та практичної підготовки на стаціонарних зразках озброєння та військової техніки (п. 7) пов'язано з великими фінансовими та матеріально-технічними затратами, низькою ефективністю їх використання протягом навчального року та відсутністю при цьому наукового обґрунтованої оцінки якості практичної підготовки військових фахівців. Такий підхід вважається недоцільним і практично не застосовується у військових навчальних закладах зарубіжних країн.

Широкий профіль практичної спеціалізації (п. 10) означав вивчення у ВВНЗ значної кількості озброєння та військової техніки, що значно подовжувало термін становлення молодих офіцерів у військах, негативно впливало на поточний стан організацій бойової підготовки підрозділів, частин та їх готовності до виконання поставлених завдань мирного та воєнного часу.

Дидактична система підготовки військових фахівців тактичного рівня у ВВНЗ України в основному успадкувала викладені вище засади, окрім явно негативних. За останні роки, внаслідок визначеного державою курсу на євроінтеграцію та на зближення з НАТО, проведення Антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил на сході нашої держави, відбулися певні позитивні зміни в системі підготовки військових фахівців у таких напрямках: спрямування військової освіти на європейську інтеграцію та поглиблення партнерства з НАТО, впровадження в освітній процес ВВНЗ досвіду, набутого в ході проведення Антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил на сході нашої держави; посилення практичної складової у підготовці військових фахівців; покращення фінансування СВО, матеріально-технічної бази.

Разом з тим, зміни суттєво не торкнулися таких питань: диверсифікації підготовки військових фахівців за термінами навчання та ступенями освіти для комплектування підрозділів і частин ЗС; системності змісту навчальних дисциплін; організації теоретичної та практичної підготовки; впровадження інформаційно-комунікаційних, особистісно орієнтованих, інноваційних технологій на основі навчальних середовищ, штучного інтелекту, імітаційного моделювання, застосування тренажерів; інформаційного забезпечення освітнього процесу; контролю та моніторингу якості підготовки військових фахівців; відбору, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних кадрів, їх ротації.

З урахуванням національного досвіду, досвіду підготовки військових фахівців у провідних країнах НАТО розглянемо основні напрями коригування складових теоретичної та прикладної дидактики в підготовці офіцерських кадрів у ВВНЗ України.

1. Першочерговою задачею має стати розроблення нової редакції Концепції військової освіти як сукупності узагальнених положень, системи

поглядів на цілі, структуру, зміст, технології, організацію, управлінську, наукову та інноваційну спрямованість військово-освітнього процесу, а також особливості діяльності його учасників. Діюча Концепція розвитку військової освіти [7] на теперішній час є стримуючим чинником в реалізації прагнень держави щодо зближення з військовими структурами НАТО, запровадження досвіду військових навчальних закладів провідних країн НАТО у підготовці офіцерських кадрів для ЗС України. У Концепції військової освіти мають бути викладені технологічні аспекти процесу підготовки військових фахівців.

2. Потребують коригування на рівні суспільства та особистості кожного, хто готується до професійної діяльності, психологічні аспекти сприйняття встановлених Законом України "Про вищу освіту" ступенів вищої освіти "бакалавр" і "магістр". Адже такі фахівці в усіх провідних країнах світу як у цивільній, так і військовій освіті, складають більшість науково-технічного та інженерного персоналу корпорацій, фірм, підприємств, науково-дослідних установ, військових формувань і структур. Не всі мають бути магістрами. Це логічно з усіх сторін – від наявності посад для заміщення фахівцями цього ступеню вищої освіти у ЗС України у відповідності з кваліфікаційними рівнями Національної рамки кваліфікацій до раціональності витрат на їх підготовку, коли в цьому нема потреби на початковому рівні здобуття вищої освіти. Іншими словами, в провідних країнах існує певне співвідношення щодо кількості фахівців того чи іншого ступеня, яке відповідає потребам, як економіки, так і оборони держави: кількість цивільних фахівців регулюється ринком праці, військових – потребами оборони та безпеки держави, структурою та оснащенням збройних сил. Подальше кар'єрне зростання фахівців визначається навчанням на курсах підвищення кваліфікації, здобутими рейтингами на конкурсах із заміщення вакантних посад, мотивами та усвідомленням власної спроможності здобути освіту більш високого рівня чи підвищене посадове призначення.

3. Структурна оптимізація мережі ВВНЗ, коледжів, навчальних центрів на засадах неперервності, ступневості здобуття освіти, виключення дублювання змісту, практичної спрямованості. Наближення структури, термінів підготовки військових фахівців тактичного рівня військового управління до відповідних структур і термінів підготовки офіцерських кадрів у провідних країнах НАТО, їх спеціалізації, підвищення кваліфікації.

4. Назріла необхідність в перегляді організаційних, процесуальних засад і термінів підготовки військових фахівців, змісту теоретичної та практичної складових освітньо-професійних програм, програм навчальних дисциплін, що зумовлюється такими чинниками:

інтелектуалізацією, інформатизацією, комп'ютеризацією та автоматизацією воєнної сфери;

зміною поглядів на ведення сучасних бою та операції, на бойове застосування озброєння та військової техніки;

модульною побудовою сучасного озброєння, військової техніки та особливостями їх функціонування, бойового застосування, експлуатації та обслуговування;

актуальністю переходу від інформаційно-знаннєвої моделі підготовки фахівців до компетентнісної;

необхідністю системного формування змісту освіти та компетенцій фахівців на основі досвіду підготовки військових фахівців у військових навчальних закладах країн НАТО;

застосування особистісно орієнтованих технологій навчання, формування та розвитку лідерських якостей;

запровадженням інформаційних, інноваційних технологій і засобів навчання, інтегрованих навчальних середовищ;

можливостями динамічного моделювання в ході військово-освітнього процесу будь-яких процесів, дій, ситуацій;

зростанням достовірності прогностичних даних для прийняття різних рішень на основі здобуття потрібної для цього інформації сучасними засобами спостереження, зв'язку та розвідки.

5. Проблема формування та визначення вимог до фахівців, змісту їх підготовки має розглядатись, виходячи з наступного:

підготовка військових фахівців є загальнодержавною справою – важливою та відповідальною щодо обороноздатності держави, забезпечення її територіальної цілісності, національних інтересів;

вищі військові навчальні заклади повинні готувати фахівців, у першу чергу, в інтересах ЗС України, інших силових структур;

формування структури та змісту навчання повинно відповідати принципам достатності та відповідності сферам діяльності військових фахівців, в тому числі – в сумісних діях з підрозділами та частинами ЗС країн НАТО;

організація та технологія освітнього процесу має спрямовуватись на набуття майбутніми офіцерами компетенцій (знань, умінь, навичок), лідерських якостей, достатніх для виконання обов'язків за посадовим призначенням як у мирний, так і у воєнний час.

6. Процесуальна складова підготовки військових фахівців має спрямовуватись на забезпечення якості освіти та освітньої діяльності, а саме:

розроблення теоретико-методологічних основ із забезпечення якості освіти як системної і технологічної категорії;

уточнення освітньо-професійних програм, програм навчальних дисциплін у відповідності з виникаючими потребами щодо коригування вимог до підготовки фахівців

створення та розвиток системи мотивуючих чинників в освітній і науковій діяльності;

запровадження активних форм, методів і технологій навчання;

створення всебічних умов для тих, хто навчається, з метою успішного засвоєння ними освітньо-професійних програм;

всебічне забезпечення освітнього процесу кваліфікованими керівними кадрами та науково-педагогічними працівниками, матеріально-технічними та фінансовими ресурсами;

здійснення в освітньому процесі діагностично-контрольних і моніторингових процедур.

7. Потребують комплексних змін організаційні засади дидактичної прикладної складової підготовки військових фахівці тактичного рівня, наближення їх до досвіду, наприклад, військових навчальних закладів Німеччини, США, Туреччини. Дидактичні аспекти цього процесу у ВВНЗ України в порівнянні із зазначеними державами мають суттєві відмінності. Фахівці тактичного рівня готуються на основі поєднання протягом усього періоду навчання з теоретичної, практичної та спеціальної підготовки за посадовим призначенням переважно у ВВНЗ (до речі, широкого профілю). Саме тому ВВНЗ укомплектовані значною кількістю озброєння та військової техніки великої вартості (як правило, стаціонарного розташування в аудиторіях, центрах тощо). При цьому мають місце декілька факторів не на користь такої системи навчання. По-перше, низький коефіцієнт використання (вивчається на 4-5 курсах). По-друге, певна умовність навчання, оскільки зразки аудиторного розташування. По-третє, затратність такої системи підготовки фахівців. Мабуть, слід вважати доцільним перехід до системи, коли теоретико-практичну та вузьку спеціальну підготовку військових фахівців здійснювати за дворівневою схемою: 1) ВВНЗ; 2) навчальні центри видів ЗС, родів військ. Для цього на теперішній час, на нашу думку, складаються сприятливі умови, а саме: ВВНЗ поступово будуть переходити на вивчення нових зразків озброєння та військової техніки, позбавляючись застарілих зразків; у свою чергу, новими зразками будуть комплектуватися навчальні центри, де навчання з різними категоріями фахівців буде відбуватися в реальних умовах бойового застосування (переважно, на засадах вузької спеціалізації).

8. Запровадження системи дистанційної підготовки військових фахівців як однієї з форм організації військово-освітнього процесу, що передбачає можливість навчатися за відповідними спеціальностями, проходити курсову підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації.

9. Підвищення дієвості системи відбору, підготовки, підвищення кваліфікації керівних кадрів, наукових, науково-педагогічних працівників. Функціонування зазначеної системи має спрямовуватись на діагностування таких знань, якостей, умінь: досконалого знання предмету, проблем і перспектив розвитку за сферою діяльності; наполегливості в реалізації поставленої мети; системного, критичного мислення; інноваційної компетентності; лідерських, вольових якостей.

10. З переходом ВВНЗ на підготовку фахівців за оновленою дидактичною системою мають відбутися суттєві зміни в матеріально-технічному, інформаційному, кадровому забезпеченні освітнього процесу, а саме: достатнє оснащення комп'ютерною технікою, тренажерами, сучасними навчальними лабораторіями; створення центрів дистанційної підготовки, імітаційного моделювання, моніторингу, інтегрованих навчальних середовищ; проблемних науково-дослідних підрозділів тощо.

11. Запровадження дієвої системи контролю якості освіти, моніторингу якості освіти та освітньої діяльності.

Контроль якості засвоєння освітньо-професійних програм має відповідати таким принципам: адекватності цілям та завданням навчання,

діяльності військових фахівців за обраною спеціальністю; об'єктивності – оцінка якості знань, умінь, навичок (компетенцій), виключення при цьому суб'єктивних факторів; всебічності – спрямованість контролю на знання теоретичних положень, їх розуміння, вміння творчо застосувати знання на практиці, здатність до творчого, логічного, критичного мислення;

Основні узагальнені завдання моніторингу системи підготовки військових фахівців у ВВНЗ (якості освіти та освітньої діяльності): неперервне спостереження за станом, систематичне отримання інформації, узагальнення її та аналіз; своєчасне виявлення змін, факторів і ризиків, що їх викликають; попередження негативних тенденцій; здійснення прогнозування розвитку найважливіших процесів; оцінка ефективності функціонування, ресурсного забезпечення, управлінських рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Трансформаційні процеси в системі підготовки військових фахівців з вищою освітою тактичного рівня військового управління на теперішній час мають бути спрямованими на реалізацію вимог основоположних нормативно-правових документів з безпекової та оборонної політики держави. Це вимагає критичного осмислення досягнутого, зосередження зусиль і ресурсів на впровадженні в системі підготовки військових фахівців дидактичних основ, притаманних військовим освітнім системам провідних країн НАТО.

Викладені основні напрями коригування складових теоретичної та прикладної дидактики в підготовці військових фахівців у ВВНЗ України передбачають вирішення низки складних, комплексних нормативно-правових, управлінських, структурно-організаційних, психолого-педагогічних, теоретико-методологічних, фінансово-економічних, матеріально-технічних задач, що сприятиме зростанню військово-професійного, духовно-морального потенціалу військових фахівців, подальшому динамічному розвитку військової освіти, підвищенню її престижності в суспільстві, вагомому внеску в боєздатність ЗС України. Перспективні напрями подальших досліджень: оцінка ефективності запроваджених дидактичних новацій; воєнно-економічні розрахунки та обґрунтування; аналіз діяльності випускників ВВНЗ у військах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник/ К.: Либідь, 1997. 374 с.
2. Дидактика: теорія і практика. Навчально-методичний посібник для студентів гуманітарних факультетів / О.С. Березюк, О.М. Власенко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 212 с.
3. Нешадим М.І. Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика: [монографія]. К.: ВПЦ «Київський університет», 2003. 852 с.
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР). 2018. № 31.
5. Про Стратегію воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>
6. Про реформу системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1992 р., № 490 // Зібрання постанов Уряду України. 1992. № 10.
7. Про створення єдиної системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р., № 1410 // Офіційний вісник України. 1998. № 51.

8. Приходько Ю.І. Актуальні проблеми сучасного етапу розвитку військової освіти // Збірник наукових праць Нац. акад. пед. наук України, Інституту пед. освіти і освіти дорослих "Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи". 2017. № 1(13). С. 275–282.

REFERENCES

1. Honcharenko S.U. (1997)/ Ukrainyskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. K.: Lybid. 374 (in Ukrainian).
2. Dydaktyka: teoriia i praktyka (2017). [Didactics: theory and practice]. Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv humanitarnykh fakultetiv / O.S. Bereziuk, O.M. Vlasenko. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 212 (in Ukrainian).
3. Neshchadym M.I. (2003). Viiskova osvita v Ukraini: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka [Higher education in Ukraine: history, theory, methodology, practice:]: [monohrafiia]. K.: VPTs «Kyivskyi universytet». 852 (in Ukrainian).
4. Pro nacionalnu bezpeku Ukrayiny [On National Security of Ukraine]: Zakon Ukrayiny vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII / Vidomosti Verhovnoyi Rady (VVR), 31 (in Ukrainian).
5. Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy [On the Strategy of Military Security of Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (in Ukrainian).
6. Pro reformu systemy viiskovoi osvity [On the reform of the military education system]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 serpnia 1992 r., № 490 // Zibrannia postanov Uriadu Ukrainy. 1992. 10 (in Ukrainian).
7. Pro stvorennia yedynoi systemy viiskovoi osvity [About creation of uniform system of military education]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 hrudnia 1997 r., № 1410 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. 1998. 51 (in Ukrainian).
8. Prykhodko Yu.I. (2017). Aktualni problemy suchasnoho etapu rozvytku viiskovoi osvity [Current problems of the current stage of development of military education] // Zbirnyk naukovykh prats Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, Instytutu ped. osvity i osvity doroslykh "Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy". 1(13). 275–282 (in Ukrainian).

РЕЗЮМЕ

Юрий Приходько,

кандидат педагогических наук, доцент
Глобальный союз ученых за мир

Дидактика подготовки военных специалистов с высшим образованием: системный подход

В статье рассматривается проблема системного подхода к подготовке военных специалистов с высшим образованием тактического уровня. Показывается актуальность исследования данной проблемы, обусловлена политикой государства по реформированию сектора безопасности и обороны, укрепления обороноспособности Вооруженных Сил Украины. Анализируются исторические и современные аспекты теоретической и прикладной дидактики подготовки офицерских кадров. Обосновываются основные направления корректировки составляющих дидактического процесса в подготовке военных специалистов в высших военных учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: *военное образование; дидактическая система; подготовка военных специалистов; трансформация; содержание образования; технология; контроль; мониторинг.*

SUMMARY

Yuri Pryhod'ko,

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor
Global Union of Scientists for Peace**Didactics of training military specialists with higher education: a system approach**

Introduction. *Recently, a number of important normative and legal documents on security and defense policy have been adopted in Ukraine, and the course of the state on European integration and rapprochement with NATO military structures has been defined. In the context of the above, the transformational processes in the system of military education of Ukraine at the present time have to be directed at considering the best world experience on the didactic basis of military specialists training.*

Purpose of the article. *The purpose of the article is to substantiate the didactic basis for the training of military tactical level specialists with higher education/*

Results. *The relevance of the problem is being investigated, its importance in the light of a determined state policy in the security and defense sphere is shown. Didactics of educational systems is considered as a complex concept, which contains two organic components - theoretical and applied. The basic laws and principles of development of educational systems of the leading leading countries of the world (the theoretical component of the didactic concept) have been determined.*

The main directions of the correction of the components of theoretical and applied didactics in the preparation of military specialists in the Military Higher Educational Institutions of Ukraine have been substantiated, namely: the requirements for specialists, the structure and content of the military specialists training, control and monitoring in the educational process, etc.

Originality. *The regularities and principles of functioning of educational systems have been determined; a number of didactic measures aimed at implementing transformation processes in the system of military specialists training in Ukraine have been proposed. The didactic approaches should facilitate convergence of military educational systems of NATO countries, increase the efficiency of the system of military education in Ukraine, and improve the quality of training of military specialists with higher education.*

Conclusion. *Transformation processes in the system of training of military specialists with higher education at the present time should be aimed at implementation of the requirements of the basic legal documents on the security and defense policy of the state, at introduction of the didactic basis in the system of officers training, inherent in the military educational systems of the leading NATO countries.*

Perspective directions for further research: assessment of the effectiveness of implemented didactic innovations; military-economic calculations and substantiation; analysis of the activity of the graduates of Military Higher Educational Institutions in the troops.

Key words: *military education; didactic system; training of military specialists; transformation; content of education; technology; control; monitoring.*